

Jegyzetek

A „Bukovinai székely népmesék” harmadik kötete négy jeles andrásfalvi és hadikfalvi, illetve marosludasi születésű mesemondó meséit tartalmazza: Palkó Lüle József (21), Kovács (Ráfi) Péter (43), László Györgyné (Pius Gyurkáné) (21) és Derék (Jádri) Károly (8) összesen 93 meséjét. A szövegeket Sebestyén Ádám 1970 és 78 között vette hangszalagra mai lakóhelyükön, a Tolna megyei Kakasdon. Ekkor még valamennyien aktív mesemondók voltak. Azóta Palkó József és Derék Károly meghalt, Kovács Péter megöregedett, László Györgyné azonban magas kora ellenére is eljár a termelőszövetkezetbe, és szép meséivel mulattatja munkatársait.

PALKÓ JÓZSEF, vagy ahogy hajdan az andrásfalviak és a kakasdiak emlegették, Lüle Jóska a folklórirodalomban is neves személyiség: Dégh Linda kiemelkedő mesemondójának, Palkó Józsefnének volt a legidősebb fia. Sebestyén Ádám emlékezete szerint még ő olvasta fel édesanyjának odahaza, Andrásfalván Benedek Elek meséit. Nagyapja és nagybátyja is kiemelkedő mesemondó volt. A gyűjtő így jellemzi őt: „A mesemondás tehetségét édesanyjától örökölte. Amikor megkértem, hogy mondja el néhány kedvelt meséjét, már fulladt, betegeskedett, de mégis készségesen állt rendelkezésemre, és huszonkét igen szép meséjét vettem fel magnetofonszalagra. (Egyet a kötetből kihagytunk.)

Kedves meséiből főleg halottvirrasztások alkalmával mondott el egyet-egyét, amikor egy-egy alkalommal megjelent a halottas háznál. Ilyen alkalmakor a virrasztást is ő vezette le, mert neki is megvolt a László Márton (Pintyer Feri Marcika) halottas könyve, melyet halála előtt nekem adott, s most a Néprajzi Múzeumban őrzik.

Mivel Józsi bácsi „kálffaként” (az idénymunkát vállaló csapat vezetője) minden évben részt vett a móduvai summásmunkában, ott is gyönyörködtette szép meséivel és tehetséges mesemondásával az őt körülvevőket.

Meghalt 1973-ban, 67 éves korában.” Meséi az elmondás sorrendjében követik egymást.

1. *A szép kirájlány.* A novellamese „A hős kényszeríti a királyt (királykisasszonyt), hogy azt mondja, ez hazugság!” típusba tartozik. Típuszáma: AaTh 852. A mesét Honti János és Berze Nagy János magyar népmesekatalógusában is megtaláljuk ezen a típuszámon, az MTA Néprajzi Kutatócsoportjában készülő Magyar Népmesekatalógus 14 változatát ismeri. Ezek közül 8 stabil, állandó összetételt alkot: AaTh 852 (MNK 1920J*). Ennek egyik forrása Török Károly Csongrád megyei (hódmezővásárhelyi) gyűjtése (MNGy. II. 456—459. XI. „Az már nem igaz”). A mesét „Magyar mese- és mondavilág” című nagy gyűjteményében Benedek Elek is feldolgozta (MMMV. II/2. 125—127. 18. „A nagyotmondó legény”). A magyar nyelvterület keleti felében feljegyzett 8 ismert változat egy része s a kilencedik, Palkó József meséje is valószínűleg innen származik. Egy jól elmondott népmese értékéből semmit sem von le az, hogy a mesemondó nyomtatott forrásból — esetünkben egy szép székely nyelven megírt meséskönyvből — merítette. Palkó József csak a cselekmény vázát, menetét vette át, a megformálás már sajátja. Kitűnően érzékelteti például a kanászlegény izgalmát, mikor a király a képtelennél képtelenebb hazugságait „elhiszi”. Az

Aarne—Thompson-féle nemzetközi népmesekatalógus adatai alapján megállapítható, hogy a mese egész Európában ismert.

2. *Mihók*. Prototípus értékű változata a magyarban „Rest Miska” néven és AaTh 675 számon nyilvántartott tündérmesének. Berze Nagy katalógusa ugyan-ezen a számon egy változatot, a Magyar Népmesekatalógus az egész magyar nyelvterületről 17, mesénkhez és egymáshoz is nagyon hasonló felépítésű variáns tart nyilván. A kutatók sokáig úgy vélték, hogy a típus jellegzetesen kelet-európai, ill. nyugat-ázsiai, ma már tudjuk, hogy egész Európában ismert. Kiemelkedőnek tartjuk Palkó Józsefnek ebből a meséjéből az égből láncon alácsüngő kastély elemét, melyet Solymossy Sándor keletről magunkkal hozott kultúremlékeink közé sorol, és a magyar mesekincsben 5 előfordulását említi. (S. S. 1929. 150—152.). Szerinte a képzet a vogulok és osztjákok samanisztikus jellegű világteremtés-elképzeléseihez kapcsolódik, ehhez bizonyítéku mítosz- és hősenek-részleteket idéz. A hősköltéssel is kapcsolatban levő, meselemmé lett pogány kori vallási képzet meséinkben szórványosan fordul elő. Eddig elsősorban a „Fehérlófia” (AaTh 301B) és „A bűvös gyűrű” (AaTh 560) típusok változataiban bukkant fel, „Rest Miska” meséjében most találkozunk vele először. A rest legény meséje népszerű lehetett a bukovinai székelyek között: egy változatát Gáspár Simon Antalné is elmondta volt 1961-ben Bosnyák Sándornak (EA 13 502. 50—52.20. „Csuka parancsolatjára”). Tudjuk, hogy Gáspár Simon Antalék Istensegítről települtek át, és a Tolna megyei Nagyvejkén éltek, mikor Bosnyák Sándor meséiket feljegyezte, illetve magnetofonszalagra vette.

3. *Bolond Mihók*. Ez a mese nyilván a hős nevének hasonlósága miatt jutott eszébe az előbbi mese után Palkó Józsefnek. Bolond Mihók meséje népszerű lett legyen Andrásfalván mind a katolikus, mind a református mesemondó közösségekben: Fábián Ágostonné hallotta a mesét édesapjától is, de feltehetően olvasta Benedek Elek valamelyik változatát is (MMMV II/1. 229—236. 29. „Bolond Mihók”, uo. V/1. 100—107. „Bolond Jankó”), Palkó József is kellett ismerje a mesét a szóbeliségből és az írásbeliségből egyaránt. Változata közelebb áll Benedek Elek „Bolond Mihók” című meséjéhez, mint a Fábián Ágostonnéé, de valószínűleg feledékenység következtében hiányos. A közkedvelt állandó típusösszetétel: MNK 1684* + AaTh 1691 + AaTh 1653A középső tagja hiányzik, s a befejező tag sem teljes. A Bukovinai székely népmesék II. kötetében a Fábián Ágostonné 116. „Bolond Mihók” c. meséjéhez elmondottakhoz talán annyit fűznénk hozzá, hogy a mesét a nemzetközi katalógus és Honti János katalógusa 1696 számon, Berze Nagy János és a Magyar Népmesekatalógus pedig a B, ill. MNK 1684* számon tartja nyilván. A két nyomtatásban megjelent magyar népmesekatalógus a mesének 7, ill. 9 változatát ismeri, a kéziratos Magyar Népmesekatalógus 34-et. Az általunk idézett állandó típusösszetételből, melyhez Palkó József meséje is sorolható, 20 változatáról tudunk. A mese — különböző összetételekben — egész Európában, de a tengeren túl is rendkívül népszerű.

4. *A tükör*. Az emberi butaságot kicsúfoló rátótiáda (falucsúfoló, tréfás történet, olyan, mint a rátótiákról szólók), egyelőre típusszám és változatok nélkül. Tudálékos bevezetője a tréfás eredetmondákhoz, csattanója a vicchez közelíti.

5. *A két szomszédasszon*. Ugyancsak rátótiáda, jöllehet nem a szomszéd falut, csupán az emberi ostobaságot teszi csúffá. Valószínűleg azért nem ismerjük változatát, mert az ilyen tréfás történeteket kissé „illetlen” voltuk miatt viszonylag ritkán közlik.

6. *A bojér virágoskertje*. Tréfás „illetlen” mese elményelbeszélésbe ágyazva.

Ennek is, akárcsak az előbbieknél, nincs típusszáma. Változatával Bodnár Bálint Katona meséi között találkoztam.

7. *Mégrugódták Pétert*. Tréfás legendamese. Honti 778 számmal, Berze Nagy 768** számmal jelöli, Honti 3, Berze Nagy 6 változatát ismeri a típusnak, a Magyar Népmesekatalógus 47 változatát tartja számon. Bernát László legendamese-katalógusában a típusnak 5 altípusát különbözteti meg, mesénket MNK 791₂ számmal jelöli, s 17 változatát sorolja fel, köztük Palkó József meséjét is tipologizálja 17-es sorszámmal a Néprajzi Múzeumban őrzött kézirat alapján. Ez a típus legnépszerűbb formája, az egész magyar nyelvterületen ismert. Benedek Elek is feldolgozta (MMMV III/1. 157. 26. „Krisztus a csárdában”). A nemzetközi katalógus AaTh 791 számon a mesének egész Európából felsorolja változatait.

8. *Mióta van bog a fákon?* Az előbbihez hasonló tréfás legendamese, aitológiai, eredetmonda befejezéssel. Voltaképpen két mesetípust kapcsol össze ebben a mesében a mesemondó: AaTh 774F + 774H. Ez a típusösszetétel számos változatban előfordul, Honti és Berze Nagy is ismeri. Előbbi a mesét H 777, utóbbi BN 754** számon tartja nyilván. Bernát László az összetételt az AaTh 774F „Szent Péter hegedűje” típusváltozatai közé sorolja: a 18 változat közül — köztük Palkó Józsefé is fel van tüntetve a 16. számon — 8 tartozik ide. A „Krisztus görcsöket teremt a fában”: AaTh 774H eredetmondaként is számon tartott legendamese ismeretes még a „Krisztus és Szent Péter éjszakai szálláson” típus egyik altípusának („A duhaj ácsok”: MNK 791₃) részeként is, de előfordul más összetételben is. A mesét feldolgozta, verses formába öntötte Arany János is (1853; Krk. I. 194—196. „A hegedű”), foglalkozott vele György Lajos is (György MA. 138—139. 93. Hegedű), Gáspár S. Antal is elmondta Bosnyák Sándornak (EA 13 502. 77. 40. „Mióta vannak görcsök a fában?”). A két bukovinai székhely mesemondó legendameséje közel áll egymáshoz. A nemzetközi katalógus tanúsága szerint a mese különösen Kelet-Közép-Európában kedvelt.

9. *A halál és az oroszlán*. (A halál követtye.) A nagyműtű példázat (AaTh 335: „A halál hírnökei”) Európában a XIV. századnál régebb óta ismert: az angol dominikánus, Bromyard (†1390 körül) Summa praedicantium-ában latin nyelven megtalálható, a mi Temesvári Pelbártunk (1435—1504) is leírja A Halál követői címmel Pomerium-ában (Katona Lajos: Temesvári Pelbárt példái. In: KL Irodalmi tanulmányai II. Bp. 1912. 78.) Nem lehetetlen, hogy László Márton is bevette Halottaskönyvei valamelyikébe, azokban a példányokban azonban, melyeket a Néprajzi Múzeum őriz, nem találtam. A hat évszázada nyomom követhető, Európa-szerte ismert szép mesét a magyar folklórirodalom eddig mindössze egyetlen szóbeli változatban tartja számon. Honti és Berze Nagy katalógusában nem szerepel, a Magyar Népmesekatalógus csupán egy széki változatot ismer, melyet Győri Klára mondott el Nagy Olgának (N. O. 1976. 152—153. 16. „A halál póstája”). Bár nem nagy terjedelmű, a mesét Palkó József alighanem a „virrasztóba való”-k közé sorolta.

10. *A lusta legén*. Egyike legnépszerűbb legendameséinknek. Berze Nagy 769* számon 4 változatát elemzi, a magyar legendamese-katalógus szerkesztője, Bernát László a nemzetközi népmesekatalógus nyomán az AaTh 822 típusszámon 27 változatát sorolja fel, közöttük a 27-es sorszámon a Palkó Józsefé is. Balázs Lászlóné, az egyik nógrádsipeki változat elmondója így foglalta össze az ilyen jellegű legendamesék tanulságát: „A gondviselés útjai kiszámíthatatlanok!” Palkó József a legendát megtoldja még egy eredetmondával is a tetű teremtéséről. A mese Európa-szerte ismert.

11. *A szegén embérből lett orvos*. „A halál-koma”: AaTh 332 meséjét Palkó József édesanyjától tanulta (Kakasdi népmesék I. 80—85. 5. „A sárgalábú halál”), Fábián Ágostonné is elmondta (Bukovinai székely népmesék I. 310—313. 87. „A sárgalábú halál”), a hiedelemmege tehát az Andrásfalván élt bukovinai székelyek körében valószínűleg jól ismert lehetett. A három változaton jól megfigyelhetők a közös és az egyéni vonások: az a motívum például, hogy a szegény ember az árokba lehúzódnak mint útonálló keres legkisebb gyermekének keresztapát, Palkó Józsefné és Fábián Ágostonné meséjében egyaránt előfordul, valószínűleg így mondta el a mesét Györfi Rudolf is — Fábiánné a mesét édesapjától tanulta. Az a motívum, hogy a szegény ember megmutogatja halál komájának a gazdaságát, közben megszomjazik, s ivás közben hal meg, Palkó Józsefné és fia meséjére jellemző. A mese hiedelmháttéré és mondanivalója közös. Formája némiképpen eltér a magyar változatokétól. A mesét a 332-es típuszámon Honti és Berze Nagy is számontartja 4, ill. 6 változattal, a Magyar Népmesekatalógus Palkóné és Fábiánné változatával 26 változatot ismer. „A halálkoma” meséje a középkor óta számontartott meséink közé tartozik, Európa-szerte elterjedt.

12. *Mátyás kiráj igazságos juhássza*. Két novellamege kombinációját mondja el ezúttal Palkó József, típusszámuk: AaTh 889 (850). Az alaptípust már Katona Lajos katalogizálta egyetlen magyar, egy német, egy szicíliai és egy délszláv változat alapján, s megállapította, hogy kapcsolatba hozható a Gesta Romanorum 111. történetével (K. L. 1912. I. 276—278. XI. Igazmondó juhász), Honti 3, Berze Nagy 2 változatát ismeri, a Magyar Népmesekatalógus 14 változatát tartja számon. Ezek egy része Benedek Elek meséjének a származéka (MMMV IV/1. 128—133. 24. „Mátyás kiráj juhássza”). Ezt az Erdélyi nyomán (Népdalok és mondák III. 306—312. 14. „Mátyás kiráj aranygyapjas báránya”) írott mesét valószínűleg ismerte Palkó József és Gáspár S. Antal is (EA 13502. 93—95. 53. „Az aranyszörű és a fekete bárány”), de Palkó József találkozhatott a mesével a szóbeliségben is: meséje kapcsolatba hozható Fábián Ágostonné „A burkus királykisasszon” c. meséjével (Bukovinai székely népmesék II. 175—179. 144.), s közel áll Kovács Péter 17. „A háromjegyű kirájkisasszony” c. meséjéhez. A két típus összekapcsolása a magyar változatokban eddig nem fordult elő. Az igazmondó juhász meséje egész Európában ismert.

13. *Sándor kirájfi*. Ponciánus históriájának 15. elbeszélése igen kedvelt volt az andrásfalvi székelyek körében: Palkó Józsefné is elmondta Dégh Lindának (Kakasdi népmesék I. 211—226. 21. „Sándor kirájfi és Lajos kirájfi”), László Márton is bevette halottaskönyvébe (Kakasdi népmesék II. 271—282. 97. „Ez egy olvasmány Sándor királyról”). A mesét már Katona Lajos elemezte (K. L. 1912. I. 263—267. Amicus és Amelius). Berze Nagy János a történetet két típusösszegevre bontja: a keretepizódot „A mosdótál” címen BN 932* számon, magát a mesét „Amicus és Amelius” néven BN 520* számon tartja nyilván, s 2, ill. 3. változatát ismeri. A Magyar Népmesekatalógus a keretelbeszélést ugyancsak „A mosdótál” néven MNK 517** számon, Sándor kirájfi és Lajos kirájfi meséjét pedig MNK 516D* számon „Amicus és Amelius” néven 11 változatban tartja számon. E változatok nagy része a magyar nyelvterület keleti feléből való. Ponciánus históriája a 16. sz. óta szívesen forgatott népi olvasmány. Mind a keretelbeszélés (MNK 943,* AaTh 875D*), mind a hét bölcs mester által elmondott 15 tanulságos történet származékai sűrűn előfordulnak a magyar mesekincsben.

14. *A kilenc testvér*. Számokkal kapcsolatos tréfás mese egyelőre típusszám és változatok nélkül.

15. *Jézus Krisztus félfejt a búzakarászt*. Aitiológiai, természeti je-

lenségeket magyarázó monda a kalász nagyságának eredetéről. Az ide tartozó mondacsoport a magyar nyelvterületen általánosan ismert. Berze Nagy 779 XXIII* számon, a Magyar Népmesekatalógus MNK 770* I/a—c számon tartja nyilván. „E mondacsoportról bővebben majd Nagy Ilona most készülő eredetmonda-katalógusában olvashatunk.” A búzakalász mondájával száznál több változat alapján Ujváry Zoltán foglalkozott. (Mondák a búzakalászcsoportról In *Varia Folcloristica*. Debrecen, 1975. 189—200.) Azt a formát, hogy Krisztus urunk megharagudott az emberekre, és a szár végén a kalászt Péter kérésére az ég madarainak hagyja, Madarassy nyomán az Alföldön mondja általánosan ismertnek. Ennél gyakoribb nálunk az a forma, mikor Krisztus a kalászt a kutyák és a macskák számára hagyta a mai nagyságúnak. Ehhez a formához Ujváry cseremisz párhuzamokat is idéz (i. m. 200.).

16. *Az embér érti az állatok nyelvét.* „Az állatok nyelvét értő juhász” meséjének (AaTh 670) egy csonka változata: Palkó József elhagyta a mese elejét, hogy az ember hogyan jutott ahhoz a tudományhoz, hogy megértse az állatok nyelvét. Mulatságosabbá tette viszont azáltal, hogy beleékelte két állat-hangutánzt: „A kutyák és a farkasok beszéde” (MNK 2075G*/1b) és „A kakas mikor udvarol a tyúknak” (MNK 2076A*/3a) típusok egy-egy változatát. Előbbi 2 változattal szerepel a Magyar Népmesekatalógusban, utóbbi szoros változat nélkül áll. Az alapmese mind Honti, mind Berze Nagy katalógusában szerepel, itt 4, ott 6 változattal, a Magyar Népmesekatalógus 29 magyar változatot ismer, ezek közül 4 bukovinai székely: elmondta Palkó Józsefné és Sebestyén Lajosné is Dégh Lindának (Kakasdi népmesék I. 286—292. 27. „Vereshasú kígyó”, II. 248—249. 85. „A kakas tanácsa”) — Palkó József meséje sajátos módon nem az édesanyjához, hanem a Sebestyén Lajosnéhoz áll közelebb —, elmondta továbbá Gáspár S. Antal is Bosnyák Sándornak (EA 13502, 55—56. 22. „Az öreg kígyó ajándéka”), s elmondja végül, de a legkorábban, 1919 februárjában Pancsován egy sándoregyházi székely, Bogos István magának Berze Nagy Jánosnak. Ezt a mesét csak kivonatossan ismerjük (BN 670. 6. vált.). A mese egész Európában ismert. Antti Aarne szerint, aki a mesetípus monográfiáját megírta „*Der tiersprachkundige Mann und seine neugierige Frau*”: „Az állatok nyelvét értő ember és kíváncsi felesége” (Hamina, 1914. FFC 15.), a mese indiai eredetű.

17. *A szegén embér kakasa.* Mátyás király személyéhez kapcsolt tréfás mese, amely két típus összekapcsolásából jött létre: AaTh 1533 „A kakas elosztása” és MNK 1533B* „A szentháromság”. Berze Nagy a két típust egyetlen változat alapján egynek véve BN 1542** számmal jelöli. A Magyar Népmesekatalógus a két típusból önállóan is ismer egy-két változatot, a magyar anyagban azonban gyakoribb az a forma, amelyet Palkó József is elmondott, abból 10 változatról tudunk. Palkó Józsefnél az MNK 1533B* mt.-hoz tartozó szövegrész kissé megkopott, módosult: a magyar változatok nagy részében a szegény ember a Szentháromságra hivatkozva 5 kakast oszt el 7 ember között. A típusnak, ill. típusösszetételnek még az a nevezetessége, hogy a bukovinai székelyektől feljegyzett első változatát Benedek Elek gyűjtötte az al-dunai telepítés alkalmával „Péter és Pál” címmel (MMM II/1. 157—160. 21.). A mese megjelent a Rózsa-féle Családi Naptár-ban is (1925. 79—80. „Péter és Pál”), s több származékát is ismerjük — pl. a Berze Nagy által elemzett változat is ide tartozik, Palkó József meséje azonban nem. — További irodalmi változatokat sorol fel György Lajos (MA 113—114. 51. Divisio.) A Bolte—Polivka-féle nemzetközi katalógus szerint a mese palesztin forrásból a 7. évszázad óta Közel-Keleten és Európa-szerte ismert. Sajátos, hogy ez az egy évezrednél régebbi héber mese, mely 1862-ben

jelent meg angolul, több ponton megegyezik Palkó József változatával, de más magyar változatokkal is. (BP II. 360—361. 1. jegyz.)

18. *A két koma fogadása*. Tréfás mese „A szerető asszony” típushoz tartozik, típusszáma AaTh 1350. Berze Nagy a BN 1459* szám alá „Efezusi özvegy” címmel sorolja a mese általa ismert egyetlen változatát, a Magyar Népmesekatalógus is csupán 2 változatot ismer, ezek egyikét Palkó Józsefné mondta el Dégh Lindának ugyancsak „A két koma fogadása” címmel (Kakasdi népmesék I. 395—402. 38.) „Egyike az asszonyi állhatatlanságról szóló középkori irodalmi eredetű anekdotáknak” jellemzi a mesét Dégh Linda, s leszögezi, hogy a mese csak hasonló, de nem azonos „Az efezusi özvegy” meséjével (AaTh 1510), mint ezt Berze Nagy vélte. „A szerető asszony” típusa valószínűleg népszerűbb a magyar nyelvterületen, mint ez az ismert változatok alapján megállapítható, pl. egy változatát Büszke Kocsis Miklós jeles magyarói mesemondótól is hangszalagra vettük. Az Aarne—Thompson-féle nemzetközi mesekatalógus tanúsága szerint a mesét Európa csaknem valamennyi népénél, de Európán kívül is feljegyezték.

19. *Nem muszáj!* „A nem-et mondó királykisasszony” meséje a magyar anyagban nem tartozik a gyakoriak közé. A Magyar Népmesekatalógus AaTh 853A típusszámon mindössze két változatot tart nyilván. Ezek egyikét Jókai Mór gyűjtötte és írta meg (A magyar nép élce szép hegedűszóban 10. kiad. Budapest 1904. 105—106. „Nem!”), a másikat ugyanaz a Bogos István „sándoregyházi csángó” mondta el 1919-ben Berze Nagy Jánosnak Pancsován, aki Palkó Józsefnek 16. „Az ember érti az állatok nyelvét” című meséjéhez is párhuzamot mondott. A mesének teljes szövege, sajnos, nem maradt fenn, csupán kivonata található meg Berze Nagy katalógusában a BN 1565* típusszámon. Az egyetlen változattal kapcsolatban Berze Nagy olasz és cseh változatokat említ, az Aarne—Thompson-féle nemzetközi népmesekatalógus az AaTh 853A típusszámon az olaszon kívül még dán változatokról tud. Palkó Józsefnek ez a meséje, bár nincsen túlságosan jól elmondva, ritkasága miatt megérdemli a figyelmünket.

20. *A pénz mindent megcsinál*. Ez is, akárcsak az előbbi, novellamese. Típus-száma: AaTh 854, címe „Az arany kos”. Honti és Berze Nagy is számon tartja ugyanezen a számon 4, ill. 5 változattal. A Magyar Népmesekatalógus további 3 változatot dolgozott fel, ezek egyikét Andrásfalvi György, Palkó József unokatestvére mondta el Dégh Lindának (Kakasdi népmesék II. 189—195. 68. „Az obsitos katona”). A két mese számos közös vonása arra vall, hogy közös forrásból származik. Ez a mese is — az előbbihez hasonlóan — Dégh Linda meghatározása szerint tipikus katonamese, amelyet kaszárnnyában vagy katonaviselt férfiak egymásközt szoktak elmondani. A mese egyik változatát Fábíán Ágostonné mondta el Sebestyén Ádámnak (Bukovinai székely népmesék I. 295—298. 83. „Az aranyborjú”). Ez a mese más forrásból származik, mint a Palkó Józsefé: Fábíán Ágostonné az édesapjától tanulta, az pedig Benedek Eleknek a család birtokában levő kötetéből olvasta (MMMV III/2. 232—233. 39. „Az ezüst ló”). A mese egész Európában ismert, de Európán kívül is előfordulnak változatai.

21. *A szégén árva legén és a rác jótanácsa*. „A jó tanácsok” AaTh 910—14 meséjének egy sajátos változatát mondta el Palkó József Sebestyén Ádámnak. A nemzetközi irodalomban Ruodlieb néven ismert novellamese egy változatát Palkó Józsefné is elmondta (Kakasdi népmesék I. 364—384. 36. „A török”), a két változat azonban nem azonos forrásból származik. A Palkónéé a szokványos magyar forma (AaTh 910B) mesterien elmondott változata, a Palkó Józsefé azonban egy hihetőleg közvetve vagy közvetlenül az irodalomból származó for-

ma származéka, melyben a jótanácsok száma a szokásostól eltérően nem 3, hanem 7, s valamennyi teljesedik is. A magyar népmesekatalógus a típusbokornak 18, Honti és Berze Nagy 910B számon 2, ill. 3 változatát ismeri. A típust — egyetlen változat alapján — Katona Lajos is tárgyalta (Magyar népmesetípusok, in. Irod. Tan. I. 267—270. VII. A három tanács [Ruodlieb.]) A mesével György Lajos is foglalkozott (MA 196—198. 204. Saggiarius et Philomena [Jó tanácsok]) felsorolva irodalmi előzményeit és változatait is. „A jó tanácsok” meséje a bukovinai székelyek körében kedvelt: elmondta Fábíán Ágostonné is (Bukovinai székely népmesék I. 210—212. 61. „A három jótanács”), édesapjától, Györfi Rudolftól hallotta, beszélgetésünk alkalmával Sebestyén Ádám is visszaemlékezett egy másik, a Palkónééhoz közelálló változatra, melyet ő Büszke Pál Antitól hallott, s feljegyezte a mesét Kelemen Zoltán is Nagy Istvánné hadikfalvi székely asszonytól 1964-ben a Tolna megyei Tevelen. Ez a változat is Palkónééra emlékeztet (K. Z. 1964. 117—120. 20. „A vándor katona”). „A mese — írja Dégh Linda — kétségkívül keleti eredetű. Megtalálható a legrégebbi ind, majd az arab és a perzsa gyűjteményekben. Oktató, morális színezete miatt különösen a középkori latin irodalomban nagy népszerűsége tett szert, szinte minden nagyobb példagyűjteményben szerepel. Szerepel a reneszánsz anekdotagyűjteményekben is. Bizonyos, hogy a népi változatok innen származnak, s egész Európában és Ázsiában elterjedtek.” (I. m. I. 499—500.)